

”Omin kuvin”

Lainaaminen ja omiminen kuvataiteessa tekijänoikeudellisen sitaatin näkökulmasta

Anette Alén-Savikko

Amerikkalaista valokuvaajaa ja kuvataiteilijaa Sherrie Levinea voisi käyttää esimerkkinä taiteellisesta omimisesta tai haltuunotosta (*artistic appropriation*)¹: Levine on toisintanut taiteessaan muiden (lähinnä miespuolisten) valokuvaajien tuotoksia ja signeerannut niitä ”omikseen”.² Appropriatio eri muodoissaan on monella tapaa osa taidetta ja taiteen tekemistä. Etenkin postmodernia taidetta leimaavat kopiointi, lainailu ja muut omaperäisyyttä uhmaavat haltuunoton muodot, mutta digitaalisuus ja internet ovat tuoneet mukanaan myös laajemman kopiointin ja lainaamisen kulttuurin.³ Taiteilija voi toisintaa kokonaisen lähteen, kuten Levine. Taiteilija voi käyttää lähdettä tai sen aineksia osana omaa teostaan tai laajempaa teoskokonaisuutta, esimerkiksi vääristellen lähdettä parodiassa, tai hän voi sekoitella osia eri lähteistä uudeksi kokonaisuudeksi, kollaasiksi. Digitaaliset työkalut ja materiaalit mahdollistavat lähteiden muokkauksen ja yhdistelyn sekä *remix*-käytännöt eri laajuudessa ja erilaatuisesti kuin ennen.⁴ Tämä pakottaa pohtimaan sitä, miten otamme haltuun taiteelliseksi omimiseksi kutsutun ilmiön oikeudellisesti, etenkin tekijänoikeusjärjestelmän kautta. Kopioinnin kulttuurin laajentuessa kysymykset toisintamisen tarkoituksesta ja toisintajasta tulevat entistä tärkeämmiksi.⁵

Usein (kuva)taiteilijoilla itsellään on jokseenkin kaksijakoinen suhtautuminen tekijänoikeuteen – mikäli sitä ei tietoisesti haluta uhmata (ja joskus silloinkin). Heillä on yhtäältä tarve ja halu kunnioittaa toisten aikaansaannoksia ja kenties itse nauttia vastaavaa kunnioitusta, mutta toisaalta myös tarve jonkinlaiselle olemassa olevan materiaalin ja kuvaston

¹ Tarkemmin Ekholm 2012.

² Ks. esim. Kuspit 2011.

³ Harrison 2018; Kuspit 2011.

⁴ Alén-Savikko 2016, 196; Jütte 2016, 11; Hietanen 2009, 149.

⁵ Harrison 2018.

käyttämislle ilman etukäteislupia. Tällaista suhtautumista on usein vaikea hahmottaa muutoin kuin konfliktina, eikä näitä ristiriitaisia aineksia ole helppo sovittaa yhteen taiteen käytännöissä.⁶ Oikeudellisesti tekijän määräysvallan (eli oikeuden kieltää muita esim. kopioimasta tai levittämästä teosta) ja oikeutetuiksi katsottujen käyttötilanteiden välistä jännitettä on pyritty lievittämään eri tavoin. Manner-Euroopassa tekijänoikeusperinne kulkee *droit d'auteur* -nimellä, ja mannereurooppalaisissa järjestelmissä lainsäädäntö mahdollistaa suojatun materiaalin käytön erikseen määritellyissä tilanteissa. EU-oikeus sallii esimerkiksi kansalliset säännökset, jotka mahdollistavat ”lainaukset muun muassa arvostelua tai selostusta varten” sekä olemassa olevien teosten käytön parodian, pastissin ja karikatyyrin tarpeisiin. Toteutukset ja tulkinnat vaihtelevat hieman maittain. Yhdysvalloissa ja angloamerikkalaisen *copyright*-perinteen mukaisesti puhutaan puolestaan reilun käytön (*fair use*) alaan lukeutuvista tilanteista.⁷ Tässä on kysymys joustavasta työkalusta, jonka puitteissa tuomioistuimet tulkitsevat muun muassa erilaisia mukauttavan käytön tilanteita eli tapauksia, joissa olemassa olevia teoksia käytetään lupaa erikseen kysymättä tai lisenssistä maksamatta uusien teosten raaka-aineena.

Olen aiemmin käsitellyt tekijänoikeuteen sisältyviä reiluuden tiloja parodian oikeudellistamisen kautta.⁸ Reiluuden tilat muodostuvat tekijänoikeussäätelyn ja sen tulkinnan kautta, kun pyritään tasapainottamaan eri suuntiin vetäviä vaateita. Tässä artikkelissa huomio on lainaamisessa ja sitaattioikeudessa. En käsittele varsinaisesti rajanvetoa sen suhteen, milloin saadaan aikaiseksi uusi teos, vaan tarkastelen sitä, millainen (kuvataiteen) tekemisen tila sitaattisäätelyn puitteissa muodostuu. Lisäksi keskityn nimenomaan kuvataiteeseen, joskin laajasti ymmärrettynä. Tällöin kuvataiteeseen lukeutuu paitsi maalaustaide, grafiikka, piirustus ja kuvanveisto perinteisessä merkityksessä, myös esimerkiksi valokuvataide, (multi)mediataide, videotaide ja erilaiset muut (audio)visuaalisen taiteen muodot. Kuvataiteen määrittelyt elävät, eivätkä ole tarkkarajaisia.⁹

⁶ Aufderheide ym. 2014, 39; College Art Association 2015.

⁷ Tarkemmin mm. Alén-Savikko 2016.

⁸ Alén-Savikko 2016. Ks. myös TN 2017:4.

⁹ Ks. myös Suomen taiteilijaseura 2014.

Pyrin analysoimaan lainaamisen tekijänoikeutta etenkin (liikkuvan) kuvan käyttöä koskevien säännösten, tapausten ja linjausten valossa. Ensin esittelen sitaattia koskevaa sääntelyä keskittyen EU-oikeuteen ja sen kansalliselle oikeudelle asettamiin raameihin. En käsittele uutta DSM-tekijänoikeusdirektiiviä, johon sisältyy internetalustoja koskevaa pakottavaa sääntelyä sitaattioikeudesta ja parodiapoikkeuksesta.¹⁰ Tässä artikkelissa pohdin lisäksi tekijänoikeudellisen sitaatin kautta aukeavia toimintamahdollisuuksia ja reiluuden tiloja kuvataiteessa. Tarkoitukseni on yhtäältä selvittää, voiko (kuva)taiteellisen haltuunoton muotoja perustella sitaattioikeudella ja missä määrin. Toisaalta pyrin arvioimaan nykyisen oikeustilan asianmukaisuutta kuvataiteen tekemisen näkökulmasta. Lopuksi esitän kokoavia näkemyksiä sekä ajatuksia tulevaisuuden tekijänoikeudesta.

Lainauksen oikeudelliset puitteet

Tekijällä on sekä taloudellisia että moraalisia oikeuksia. Ensin mainitut tarkoittavat määräysvaltaa suhteessa teoksen kappaleiden valmistamiseen sekä teoksen levittämiseen yleisön keskuuteen. Jälkimmäiset puolestaan viittaavat tekijänä nimetyksi tulemiseen sekä kieltoon muuttaa teosta tekijän taiteellista arvoa tai omalaatuisuutta loukatun.¹¹ Tekijänoikeudellisesti teoksen kappaleen valmistaminen tarkoittaa luovan työn aineellistamista, siis teoksen toisintamista osin tai kokonaan ja kaikissa muodoissaan, myös digitaalisesti. Kysymys on niin ensimmäisestä kappaleesta kuin myöhemmistä kopioista. Tekijänoikeus on kiinnostunut teknisestä(kin) kopiosta, ja kaikki kopiointi on lähtökohtaisesti tekijän määräysvallassa, kunnes luodaan tekijänoikeudellisesti uusi teos (nk. vapaa muunnelma). Vaikutteiden ottaminen on osa luovaa toimintaa, ja tekijänoikeus suojaa yhtäältä vain ilmaisumuotoa, ei esimerkiksi aihetta tai tietoja. Toisaalta tekijänoikeus kuitenkin tarkoittaa suojaa teokselle myös muutettuna, toisessa taidelajissa tai toista tekotapaa hyödyntäen.¹² Yleisön keskuuteen teos voidaan levittää esimerkiksi fyysisinä kappaleina (mm. taulu, valokuva) tai lataamalla teos internetiin. Tekijällä on

¹⁰ Ks. EU 2019.

¹¹ Tarkemmin mm. Alén-Savikko 2016.

¹² Alén-Savikko 2016; Haarmann 2005, 96–99, 113–119, 175–177; Pihlajarinne 2017.

oikeus kieltää muita käyttämästä teostaan, mutta hän voi myös myöntää erilaisia käyttölupia ja mahdollistaa teoksen käyttämisen haluamallaan tavalla. Tekijä voi luovuttaa oikeuksiaan esimerkiksi jollekin yritykselle, josta tulee tekijänoikeudenhaltija.

Kaikkeen teoksen käyttöön ei tarvita tekijän tai oikeudenhaltijan lupaa. Tekijälle kuuluvan määräysvallan eli yksinoikeuksien ohella tekijänoikeuteen sisältyy erilaisia rajoituksia ja poikkeuksia,¹³ joiden nojalla muut voivat käyttää teosta laissa säädetyin edellytyksin. EU:n tekijänoikeussäännökset listaavat jäsenmaissa sallitut, vapaaehtoiset rajoitukset tekijän määräysvaltaan.¹⁴ Kansallisella tasolla lainsäätäjä voi valita vain listalla olevia säännöksiä, mutta niitä kaikkia ei tarvitse kansallisesti toteuttaa. Esimerkiksi Suomessa lainsäätäjä ei ole saattanut parodia-poikkeusta osaksi tekijänoikeuslakia.¹⁵ EU-listalla on myös muutama lainaamisen salliva säännös. Tällaisia ovat tutkimuksen havainnollistamissäännös, lehdistön lainaus- ja raportointioikeus sekä yleinen sitaattisäännös. Lähdemerkintä ja myös tekijän nimen ilmoittaminen ovat lähtökohtaisesti edellytyksinä EU:n sitaattisäännösten käyttämiselle, vaikka moraalisia oikeuksia (kuten oikeus tulla nimetyksi tekijänä) ei ole yhdenmukaistettu EU-tasolla.

Suomen tekijänoikeuslaista (404/1961) löytyy useita sitaattisäännöksiä. Niin kutsuttu yleinen sitaattisäännös tarkoittaa, että julkistetusta teoksesta voi ilman tekijän lupaa ja korvausta maksamatta ”ottaa lainauksia tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa” ja ”hyvän tavan mukaisesti”. Lehdistölle laki mahdollistaa päivänkysymystä koskevan kirjoituksen lainaamisen (ellei siinä ole jälkipainantakieltoa). Kuvasitaattisäännöksen nojalla julkistetusta taideteoksesta voi ottaa arvostelemaan tai tieteelliseen tekstiin liittyviä kuvia sekä raportoida ajankohittaisen uutistapahtuman. Lisäksi taideteoksen saa sisällyttää valokuvaan, elokuvaan tai televisio-ohjelmaan toisarvoisessa merkityksessä, jos tekijän on luovuttanut taideteoksen kappaleen pysyvästi eli esimerkiksi myynyt taulun jonkun seinälle. Taideteoksen kuvaaminen on sallittua

13 Rajoituksista ja poikkeuksista käytetään jatkossa yhteisnimitystä rajoitus, vaikka niiden välillä voi olla eroja esimerkiksi korvausvelvollisuudessa.

14 EU 2001.

15 Alén-Savikko 2016. Ks. myös TN 2017:4.

myös, mikäli se on pysyvästi sijoitettu julkiselle paikalle (nk. panoraa-
maoikeus). Erityissäännösten soveltamisalat ovat siis eri tavoin rajattuja.
Kuvasitaatti mahdollistaa kyllä kokonaisen kuvan käytön, mutta vain
rajatuissa asiayhteyksissä. Medialle laki ei sinänsä aseta rajoituksia.¹⁶
Sallittua on myös sisällyttää taideteos sivuroolissa (liikkuvaan) kuvaan.
Taideteoksia voidaan kuvata myös osana kaupunkikuvaa, mutta teoksen
ollessa pääaiheena käyttö ansiotarkoituksessa ei ole rajoituksen nojalla
mahdollista.¹⁷ Kaikkia rajoitustilanteita laki raamittaa siten, että teosta
kopioitaessa tai levittäessä on mainittava tekijän nimi ja lähde hyvän
tavan vaatimassa laajuudessa ja muodossa, eikä teosta saa luvatta
muuttaa yli sallitun käytön edellyttämän muokkaamisen.

Näistä rajoitussäännöksistä mikään ei näytä tukevan (kuva)taiteellista
haltuunottoa. Esimerkiksi valokuvaan tai elokuvaan sisällytetty taideteos
on pikemmin sattumanvarainen osa taustaa kuin taiteellisesti omimalla
saatettu osaksi uutta teosta. Yleinen sitaattisäännös voi kuitenkin sallia
lainaamisen jossakin tilanteessa, johon erityissäännös ei sovellu.¹⁸ Jotta
sitaattisäännösten tulkinnasta ja soveltamistilanteista saadaan parempi
kuva, on käytävä läpi niitä koskevaa oikeuskirjallisuutta ja -käytäntöä.

Lainaamisen oikeudellisista tulkinnoista

Oikeudellisia tulkintoja lainaamisesta löytyy sekä oikeuskirjallisuus-
desta että tuomioistuintratkaisuista. Lisäksi tekijänoikeusneuvosto
(TN) lausuu tekijänoikeuslain tulkinnasta ja soveltamisesta Suomessa,
mutta lausunnot eivät ole oikeudellisesti sitovia.¹⁹ EU-tuomioistuin
(EUT) on käsitellyt lainaamista oikeuskäytännössään, ja kansallista
lakia on tulkittava EU-säännösten ja niitä koskevien linjausten valossa.
EU-oikeudessa lähtökohtana on (ollut) tekijän määräysvaltaan kohdis-
tuvien rajoitusten suppea tulkinta, mutta samalla tulee tuomioistuimen
mukaan mahdollistaa säännösten tehokkuus ja niiden taustalla olevat
tavoitteet.²⁰ EU-tuomioistuimen lähestymistapa rajoitussäännöksiin

¹⁶ Haarmann 2005, 207.

¹⁷ Emt. 210.

¹⁸ Ks. esim. TN 2007:6; myös TN 2012:3 ja TN 1993:21.

¹⁹ Kirjoitushetkellä olen tekijänoikeusneuvoston varapuheenjohtajan henkilökohtainen
varajäsen, mutta en ole ollut mukana tämän luvun lähteisiin lukeutuissa lausunnoissa.

²⁰ Ks. esim. EUT Infopaq.

onkin muuttunut ajan myötä jäsenvaltioiden välistä yhdenmukaisuutta ja tavoitteellisuutta korostavaksi.²¹ Suomessakin lähtökohtana on ollut ahdas tulkinta,²² mutta EU-tuomioistuimen linjaukset kaikkienensa ohjaavat kansallisia tulkintoja. Linjausten mukaan kansallinen harkintavalta määräytyy tapauskohtaisesti muun muassa kunkin säännöksen sanamuodon perusteella.²³ Jäsenvaltioilla on huomattavasti liikkumavaraa sekä tilaa punninnolle esimerkiksi suhteessa yleiseen sitaattisäännökseen.²⁴ EU-tuomioistuin on myös huomauttanut, ettei käsitettä 'lainaus' määritellä EU:n tekijänoikeussäätelyssä, vaan sen merkitys ja ulottuvuus määrittyvät "sen tavanomaisen merkityksen mukaan, joka sillä on yleiskielessä, ottamalla samalla huomioon asiayhteys, jossa sitä käytetään, ja sen lainsäädännön tavoitteet, johon se kuuluu".²⁵ *Pelham ym.* -ratkaisussaan tuomioistuin avasi ilmaisun 'lainaus' merkitystä seuraavalla tavalla:

” (T)avanomaisen yleiskielisen merkityksen osalta on mainittava, että lainauksen keskeisiin ominaispiirteisiin kuuluu se, että teoksen käyttäjä, joka ei ole teoksen tekijä, käyttää sitä tai yleisemmin otetta teoksesta ajatuksen havainnollistamiseksi, mielipiteen puolustamiseksi tai kyseisen teoksen ja mainitun käyttäjän ajatuksen äyllisen vastakainasettelun mahdollistamiseksi, ja suojatun aineiston käyttäjän, joka aikoo vedota lainaamista koskevaan poikkeukseen, tavoitteena on näin ollen oltava *vuorovaikutus mainitun teoksen kanssa* (...).²⁶

Kansallisesti vallitseva perinteinen näkemys on, että sitaattioikeuden mukaisen lainauksen on oltava asiallisessa yhteydessä lainaavaan tekstiin eli palveltava niin kutsuttua vetoamisfunktiota. Pelkistä sitaateista

²¹ Tarkemmin mm. Alén-Savikko 2016.

²² Tapio 2013, 38; Haarmann 2005, 163–166.

²³ EUT Spiegel Online, kohta 25. Harkintavaltaa raamittavat toki myös erilaiset EU-oikeuden yleiset periaatteet sekä korkeaan tekijänoikeussuojan tasoon ja sisämarkkinoiden toimintaan liittyvät tavoitteet, kussakin säännöksessä mainitut edellytykset ja niiden taustalla olevat tavoitteet sekä nk. kolmivaihetesti (emt. kohdat 30–38).

²⁴ Emt. kohdat 26–29, 39; ks. myös EU-komissio 1997.

²⁵ EUT Pelham ym., kohta 74.

²⁶ Emt. kohta 71; korostus lisätty.

koostuva tuotos ei täytä vaatimusta. Sitaatilla ei myöskään voi pelkästään lisätä oman työnsä kiinnostavuutta tai huvittavuutta, vaan kysymyksessä tulee olla omien ajatusten ja näkemysten perustelu, havainnollistaminen tai selkeyttäminen tai jonkun toisen kritisointi. Lainaamisen tulee toimia henkisen luomistyön apuna.²⁷ Sitaattisäännös voi sallia myös jotkin esteettiset lainaukset, kuten mietteet, kirjallisuusotteet, motot ja tyylinäytteet.²⁸ Suhtautuminen lainausten käyttöön uusien teosten varsinaisina osatekijöinä on vaihtelevaa oikeuskirjallisuudessa ja -käytännössä.²⁹ Korkeimpaan oikeuteen asti päätyneessä, puolen vuosisadan takaisessa *Lapualaisooppera*-tapauksessa osatekijöiksi lainaaminen oli tuomioistuimen mukaan lain nojalla mahdollista yhteiskuntakriittisessä tarkoituksessa.³⁰

EU-tuomioistuimen mukaan käsite 'lainaus' ei kata "tilannetta, jossa lainaamisen kohteena olevaa teosta ei ole mahdollista tunnistaa".³¹ Suomessa tekijänoikeusneuvosto on niin ikään todennut, että lainattu teos tai sen osa on oltava havaittavissa, jotta kysymys voisi olla tekijänoikeudellisesta siteeraamisesta. Sitaattisäännös ei sovellu, mikäli suoraa lainausta tai kopiota lähteestä tai sen osasta ei ole erotettavissa.³² Sitaatti voi kuitenkin oikeuskirjallisuudessa esitetyllä tavalla olla joko tarkka kopio tai muokattu siten, että siinä on vain vähäisiä, tekijänoikeudellisesti merkityksettömiä muutoksia.³³ Lainattavaa teosta ei edellä todetuin tavoin edes saa sitaattisäännökseen nojatessa muuttaa enempää kuin käyttö edellyttää.

EU-tuomioistuin on käsitellyt myös velvollisuutta ilmoittaa tekijän nimi ja lähde lehdistöä koskevassa erityistilanteessa.³⁴ Tuomioistuin

²⁷ Haarmann 2005, 189; Kivimäki 1966, 84. Ks. myös esim. TN 2012:3, 8–9; TN 1997:3; TN 1997:2; 1996:13; 1992:5; 1991:16 ja TN 1990:11.

²⁸ Haarmann 2005, 189.

²⁹ Alén-Savikko 2016, 214; Haarmann 2014, 2005; Kivimäki 1966; Komitea 1953, 56. Ks. myös mm. TN 2012:5, 6–9, TN 2010:3, 4–5 ja TN 2002:13, 6.

³⁰ KKO 1971 II 44.

³¹ EUT Pelham ym., kohta 74.

³² Ks. TN 2015:13, TN 2012:5, TN 2012:3, TN 2007:12, TN 1997:3, TN 1996:13, TN 1995:14 ja TN 1992:16.

³³ Harenko, Niiranen & Tarkela 2014.

³⁴ EUT Painer.

katsoi poikkeuksellisessa tilanteessa velvollisuutta noudatetun jo mainitsemalla lähde. Sitaatiooikeuden yleisenä edellytyksenä sen sijaan on, että mainitaan sekä lainattu lähde että tekijän nimi.³⁵ Suomessa nimen ja lähteen maininta kuuluvat edellä todetuin tavoin yleisiin tekijänoikeuden rajoitusten käytön edellytyksiin. Oikeuskirjallisuudessa on todettu vaadittavan esimerkiksi (kirjallisen) teoksen yksilöimistä sekä tekijän (ja kustantajan) ilmoittamista.³⁶ Sen sijaan ajalta ennen EU-oikeutta on peräisin jo mainittu *Lapualaisooppera*-tapaus, jossa korkein oikeus katsoi, ettei lähdeteoksen suoranainen mainitseminen jättäminen loukannut tekijänoikeutta kyseisessä käyttötilanteessa (ts. kirjallista muistelmateosta lainattiin vuorosanoiksi kaunokirjalliseen teokseen, jota esitettiin laulunäytelmänä).³⁷

Sitaatin sallittu pituus määrittyy tarkoituksen edellyttämän laajuuden mukaan, eikä valmista kaavaa ole olemassa. Arvio on tehtävä tapauskohteisesti. EU-tuomioistuimen mukaan ”lainauksessa ei saa ylittää sitä, mikä kyseisellä lainauksella tavoitellun päämäärän saavuttamisen kannalta on välttämätöntä”.³⁸ Tarkoituksen edellyttämä laajuus tarkoittaa yhtäältä sitä, ettei sitaatti saa olla liian pitkä, mutta toisaalta myös liian lyhyt sitaatti on ongelmallinen; katkaisemalla tai rajaamalla sitaatti ”sopivassa kohdassa” voidaan nimittäin lähteestä antaa ”väärä kuva”.³⁹ Yleinen sitaattisäännös ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettei jonkin lyhyen teoksen lainaaminen jopa kokonaisuudessaan olisi lainkaan mahdollista.⁴⁰ Asiallisen yhteyden vaatimus on joka tapauksessa välttämätön, sillä tällaisen yhteyden puuttuessa lyhytkin sitaatti voi olla laitton laina. ”Oikeanlainen” suhde lähteeseen on siten välttämätön. Lisäksi sallittua lainaamista arvioitaessa on tarkasteltava aikaansaadun teoksen ja siinä käytettyjen sitaattien suhdetta.⁴¹ Tässä mielessä kansallinen taiteellista haltuunottoa koskeva ylimmän oikeusasteen linjaus on jo puolen vuosisadan takaa: korkein oikeus totesi juuri *Lapualaisooppera*-ratkaisussa

³⁵ Emt. kohta 149.

³⁶ Haarmann 2005, 141.

³⁷ KKO 1971 II 44. Tarkemmin Alén-Savikko 2016.

³⁸ EUT Spiegel Online, kohta 83.

³⁹ Haarmann 2005, 190. Ks. myös KKO 1983 II 1.

⁴⁰ Haarmann 2005, 193.

⁴¹ Ks. myös TN 2016:11, TN 2015:13, TN 2002:11 ja TN 2002:16.

laajankin lainaamisen voivan olla sallittua silloin, kun tarkoituksena on saattaa toisesta teoksesta ilmenevä aatteellinen ja yhteiskunnallinen näkemys arvostelun kohteeksi. Perusteluissa yhdistyvät kaiken kaikkiaan erikoisella tavalla lainaaminen, kriittinen suhde lähteeseen sekä uuden itsenäisen teoksen aikaansaaminen.⁴²

Sitaattisäännöksen nojalla teosta saa kuitenkin käyttää myös muualla kuin toisissa tekijänoikeuden suojaamissa (kirjallisissa) teoksissa. Lainavaa uutta teosta ei tässä mielessä vaadita. Lähdeteosta voidaan lainata esimerkiksi tiedotuksessa.⁴³ Lainan sijaan tulee olla peräisin teoksesta (jonka suoja-aika ei ole kulunut), jotta tekijänoikeuslaki ylipäänsä soveltuu asian tarkasteluun.⁴⁴ Näiden enemmän tai vähemmän yleisten tulkintojen ohella on joitakin linjauksia erityisesti (liikkuvan) kuvan lainaamisesta.

Kuvataide tulkinnossa

Tekijänoikeuslain yleinen sitaattisäännös on teknologianeutraali ja soveltuu periaatteessa kaikkiin teostyyppihin. Lisäksi tekijänoikeusneuvosto on todennut, että säännös soveltuu myös kuvataiteeseen.⁴⁵ Kuitenkin lainaamista koskevien säännösten sisältö ja tausta sekä tapaukset liittyvät usein kirjallisuuden ja musiikin alaan tai (audio-)visuaaliseen tosiasioiden raportointiin mediassa,⁴⁶ eikä tarkasteltavaa (ennakko) tapausaineistoa kuvataiteen ja (liikkuvan) kuvan yhteydessä juuri ole tarjolla Suomessa. Varsinaiseksi ”kuvasitaatiksi” kutsuttu rajoitus puolestaan mahdollistaa vain tieteelliseen tai arvostelevaan tekstiin liittyvien kuvien käytön ja uutisoinnin, ja myös taideteoksen sisällyttäminen (liikkuvaan) kuvaan on mahdollista vain toisarvoisessa merkityksessä tai osana laajempaa kaupunkinäkömää. Tekijänoikeusneuvosto on esimerkiksi linjannut, että tunnetun taideteoksen osaa sai käyttää teatteriesityksen markkinointivalokuvassa rajoitussäännöksen nojalla, sillä taideteos ei ollut pääaiheena valokuvassa. Taideteos liittyi näytelmän

⁴² KKO 1971 II 44; Alén-Savikko 2016, 223; Hietanen 2009, 151.

⁴³ EUT Painer, kohdat 129–130; Komitea 1953, 56. Vrt. KKO 1983 II 1.

⁴⁴ Ks. mm. TN 2002:13, 9.

⁴⁵ Ks. TN 2012:3, 8; TN 1993:21.

⁴⁶ Haarmann 2005, 188–189.

juoneen ja sitä jäljiteltiin myös lavasteessa.⁴⁷ Suhtautuminen (liikkuvaan) kuvan lainaamisen on ollut sängen pidättyväistä myös yleisen sitaattisäännöksen nojalla, kun otetaan huomioon sen sanamuodon ja soveltamisalan avoimuus sekä EU-oikeudellinen tausta. Sitaattisäännöksen soveltumista vastaan on puhunut esimerkiksi se, että kuvan lainaamisen on mielletty tarkoittavan pitkälti koko kuvan käyttöä. Lisäksi tekijänoikeusneuvosto on katsonut, että audiovisuaalista materiaalia voi sitaattisäännöksen nojalla hyödyntää vain hyvin lyhyen otteen verran. Tekijänoikeusneuvoston lausunnoista löytyy esimerkkejä tilanteista, joissa (liikkuvan) kuvan käyttäminen ei ole mahtunut yleisen sitaattisäännöksen tai kuvasitaatin piiriin. Tällöin kysymys on usein muusta kuin tieteellisestä tai arvostelevasta esityksestä tai käytöstä, jossa lainattava sisältö on pikemmin pääosassa kuin vuoropuhelua mahdollistamassa.

” Lausunnossa TN 1987:17 sarjakuvaruutujen käyttäminen kalenterin kuvituksena edellytti tekijänoikeuden haltijoiden suostumuksen. Lausunnossa TN 1988:9 oppikirjan tekstilainaukset olivat sallittuja rajoituksen nojalla, mutta piirrosten tarkoitus ei ollut arvosteleva tai tieteellinen, joten niiden käyttämiseen vaadittiin oikeudenhaltijan suostumus.

” Lausunnossa TN 1989:15 videelokuvan materiaalin lainaamista toiseen elokuvaan ei voitu perustaa sitaattisäännökseen. Lausunnossa TN 1991:13 tietokoneavusteiseen hyperromaaniiin ei saanut ottaa kuvamateriaalia sitaattisäännöksen nojalla. Lisäksi voidaan mainita lausunto TN 1991:8 kuvasitaattisäännöksen soveltumattomuudesta teknisiin piirustuksiin, joita suojataan kirjallisina teoksina.

Muutamassa tekijänoikeusneuvoston käsittelemässä tapauksessa materiaalin käyttö on sen sijaan ollut mahdollista, kun kysymys on ollut tieteellisestä esityksestä, asiallisesta yhteydestä tai päiväntapahtuman selostamisesta.

⁴⁷TN 2012:3.

” Lausunnossa TN 1992:4 julkaisu katsottiin tieteelliseksi ja siihen sai siten ottaa tekstiin liittyviä piirroksia. Lausunnoissa TN 1993:18 ja TN 1993:20 tekstiin liittyvien taideteosten kuvien käyttö oli mahdollista rajoituksen nojalla tieteellisessä esityksessä. Lausunnossa TN 2007:6 internetistä otettua valokuvaa saatiin hyödyntää aikakauslehden kuvituksena kuvasitaatin nojalla. Lausunnossa TN 2016:11 dokumenttiin sai sisällyttää katkelmia urheilukilpailun televisioinnista.

Lisäksi neuvosto on antanut lausuntoja liikkuvan kuvan (tv-ohjelman) ja valokuvan sekoittamisesta sekä kuvanveiston tuotosten (patsaan) valokuvaamisesta. Linja on tällöin ollut se, että käytön nojalla tekijänoikeuden rajoituksiin lähteen on oltava toisarvoisessa tai havainnollistavassa roolissa. Toisinaan mikään sitaattisäännös ei ole soveltunut puuttuvien edellytysten takia (esim. asiayhteyttä ei ole tai esitys ei ole tieteellinen), mutta joskus käyttö on mahtunut useamman säännöksen piiriin.

” Lausunnossa TN 1997:2 valokuvien toisintaminen televisio-ohjelman kuvituksena ei ollut rajoituksen nojalla sallittua, sillä se ei tapahtunut toisarvoisessa merkityksessä eikä päivántapahtuman selostamisen yhteydessä. Lausunnossa TN 1993:17 veistoksen toisintamiseen kansikuvassa vaadittiin tekijän suostumus.

” Lausunnossa TN 2011:13 piirroksia ei voitu siteerata artikkelissa sen luonteen vuoksi, mutta myös sitaatilta vaadittava asiayhteys puuttui. Lausunnossa TN 2016:16 puolestaan soveltuivat sekä yleinen sitaattisäännös että kuvasitaattisäännös, kun kuvia siteerattiin artikkelissa.

Liikkuvan kuvan siteeraamista tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt tarkemmin urheilukilpailujen televisioinnin katkelmia sisältäneen dokumentin yhteydessä. Neuvoston mukaan lainaukset eivät olleet dokumentissa pääosassa, vaan taustoittamassa ja havainnollistamassa asiaa ja osana eheää kerrontaa. Lainaukset erottuivat muusta sisällöstä, niiden kesto oli perusteltu ja ne toimivat henkisen luomistyön tukena ja

täyttivät vetoamisfunktion.⁴⁸ Neuvoston mukaan lähteitä ei kuitenkaan ilmoitettu hyvän tavan mukaisesti. Lainausten lähteet oli mainittu epä-johdonmukaisesti (osa dokumentin lopussa yleisluonteisesti, osa itse lainauksen yhteydessä), mutta hyvän tavan mukaista olisi ollut ilmoittaa johdonmukaisella ja välittömällä tavalla, selkeästi ja yksityiskohtaisesti kunkin lainauksen selostajan nimi sekä ottelukatkelmien lähde.⁴⁹

Nämä tapaukset eivät oikeastaan valota kuvataiteen tekemiselle avautuvia reiluiden tiloja – eivätkä niissä esitettyjä linjauksia mukailevat tulkinnat juuri jätä sijaa taiteelliselle omimiselle kuvataiteessa. Monet kotimaiset linjaukset juontuvat myös ajalta ennen EU-jäsenyyttä tai myöhempiä EU-tuomioistuimen ratkaisuja. Ei ole myöskään itsestään-selvää, että oikeudelliset ja esteettiset lähestymistavat kohtaavat. Viittaminen, vetoaminen, tarkoituksen edellyttämä laajuus sekä hyvän tavan mukaisuus voidaan tulkita eri tavoin rinnakkaisissa tulkintayhteisöissä, oikeudessa ja taiteessa. Lisäksi työtavat ja menetelmät ovat osin erilaisia kuvataiteessa kuin kirjallisuudessa (esim. lähdeviittaus), jolloin kirjallisuuteen, uutisointiin tai kirjallisiin tieteellisiin esityksiin kytkeytyvät (oikeudelliset) säännökset ja tulkinnat eivät lainkaan, tai ainakaan mutkitta, käänny kuvataiteen kielelle.⁵⁰ Kuvataiteelle ominaisten esteettisten näkemysten, perustelujen ja tulkintojen merkitys unohtuu. Kuvataiteilijat intentioineen siirtävät omitut kuvat eri konteksteihin ja antavat niille uusia merkityksiä tai osoittavat, ettei mitään alkuperäistä merkitystä ole. Näennäinen identtisyys (kopioluonne) voi käänntyä tulkinnassa jopa vastakkaisuudeksi.⁵¹ Alussa mainitsemani Levine havainnollistaa tätä signeerauksellaan.

Monet tyyli- ja tyylilajit hyödyntävät appropriaatiota (mm. pastissi, kollaasi tai *remix*), ja digitaaliset menetelmät mahdollistavat osaltaan uudellaiset tavat hyödyntää tällaisia haltuunottoon nojaavia tyyli- ja tyylilajeja myös kuvataiteessa.⁵² Nykyään myös (liikkuva) kuvasto on digitaalista, ja digitaalitekniikka haastaa monet edellä esiteltyt tekijänoikeutta koskevat

⁴⁸ TN 2016:11, 7–8.

⁴⁹ Emt. 8.

⁵⁰ Ks. mm. TN 2012:5 eriävine mielipiteineen.

⁵¹ Tarkemmin Ekholm 2012, Kuspit 2011.

⁵² College Art Association 2015, 11.

tulkinnat ja näkemykset: esimerkiksi (liikkuvan) kuvan pilkkominen ja muokkaaminen on nykypäivänä varsin mutkatonta. Myös lähteiden merkinnän tavat ja menetelmät voivat erota perinteisistä toimintamalleista digitaali tekniikkaa hyödynnettäessä.⁵³ Lisäksi teosten materiaalisuuteen ja siihen perustuviin liiketoimintamalleihin kytkeytyvä tekijänoikeudellinen kappaleen valmistamisen käsite on ongelmallinen digitaalisessa ympäristössä. Pihlajarinne toteaa käsitteen ehdottomuuden antavan jatkuvasti aihetta keskusteluille erilaisten intressien ja oikeuksien huomioimisesta tapauskohtaisesti. Lisäksi se luo painetta uusien tasapainottavien mekanismien, kuten tekijän määräysvaltaan kohdistuvien rajoitusten, säätämiseksi. Käsite on lähtökohtaisesti hyvin tekninen, eikä salli tilannekohtaisia punnintoja. Tekijän yksinoikeuksien ala tulisi Pihlajarinteen mukaan voida määrittellä hienojakoisemman ja joustavamman tasapainottamisen kautta.⁵⁴ Voisiko tekijänoikeutta kouluttaa samalla tavoin kuin postmoderni appropriatiotaide kouluttaa modernia taidetta uudelleen käsitteellistämisen naamion takaa? Taide on sosiaalinen konstruktio, jota voi hajottaa ja koota uudelleen.⁵⁵ Voisiko tekijänoikeuden saada ymmärtämään tällainen toisintaminen? Olisiko taiteen vapauten ja muihin perusoikeuksiin nojaavista tulkinnoista avuksi?

Vetoapua perusoikeuksista?

Taiteen vapaus ei toimi oikeudellisena taikaluotina, vaikka kysymys on perusoikeudesta. Myös tekijän taloudellisia yksinoikeuksia turvaa omaisuudensuoja perusoikeutena. Tekijän määräysvallan rajoituksia ja niiden kautta syntyviä reiluuden tiloja turvaa etenkin sananvapaus – joskin nämä ulottuvuudet kietoutuvat yhteen, ja koko tekijänoikeuden taustalla vaikuttavat ajatukset kannustimista luovaan työhön sekä ideoiden leviämiseen.⁵⁶ Taide tai taiteellisuus eivät ole tekijänoikeudellisesti merkityksellisiä muuttujia: tekijänoikeus syntyy omaperäiseen luomistyön tulokseen sen taiteellisesta luonteesta, laadusta ja tasosta huolimatta, ja

⁵³ Haarmann 2005, 141.

⁵⁴ Pihlajarinne 2017, 960–961.

⁵⁵ Kuspit 2012, 221.

⁵⁶ Tarkemmin mm. Alén-Savikko 2016. Kannustimista ks. Riku Neuvosen artikkeli tässä kokoelmassa.

myös tekijänä on teoksen luonut henkilö ammatti- tai taiteilijastatukseltaan huolimatta. Onpa EU-tuomioistuimien korostanut tarvetta tunnistaa suojattu teos tarkasti ja objektiivisesti ilman, että turvaudutaan ”subjektiivisiin tuntemuksiin”; esteettinen vaikutelma yksinään ei ratkaise tekijänoikeudellista omaperäisyyttä.⁵⁷ Lisäksi monet rajoitussäännökset mahdollistavat muunlaista kuin (kuva)taiteellista toimintaa tai tähtäävät pikemmin taiteen näyttämisen ja välittämisen tukemiseen kuin sen tekemisen mahdollistamiseen – joskus hyvin yksityiskohtaisesti. Yksi esimerkki tästä on säännös, joka mahdollistaa kokoelmaan kuuluvan, näytteille pantavan tai myytävän taideteoksen kuvaamisen näitä tarkoituksia palvelemaan tiedotukseen tai luetteloon. Tekijänoikeuden taustalla on silti vähintäänkin periaatteellinen pyrkimys oikeudenmukaisen tasapainon löytämiseen yksinoikeuksien ja (loppu)käyttäjien tarpeiden välillä. Tekijänoikeudessa tulisikin aina tasapainottaa erilaiset taustalla olevat intressit ja perusoikeudet.⁵⁸

EU-tasolla perusoikeuskirja turvaa aineettomia oikeuksia, kuten tekijänoikeutta, osana omaisuuden suojan perusoikeutta. EU-tuomioistuimen linjaamalla tavalla tämä suoja ei kuitenkaan ole ehdoton.⁵⁹ Pohjimmiltaan sananvapaus on sisältö- ja tekniikkaneutraali perusoikeus, joka suojaa myös taiteellista ilmaisua ”sanan” muotona. Taiteen vapaus kuuluu siis sananvapauteen, mutta sitä suojataan myös erikseen sekä EU:n perusoikeuskirjassa että Suomen perustuslaissa. Suomalaisessa keskustelussa taiteen vapaudella on yhtäältä nähty sananvapaudesta erillisiä ulottuvuuksia.⁶⁰ Toisaalta on muistutettu taiteen määrittelykiellosta (ts. oikeudellisesti ei tule määritellä taiteen tasoa; nk. *niveaution*-kielto) ja siitä, ettei ilmaisun taiteellisuus ohjaa sananvapauden

⁵⁷ EUT Levola, kohdat 40–42; EUT Cofemel, kohdat 32–34, 53–54. Huomattava on kuitenkin, että niin sanotun käyttötaiteen, taidekäsitteiden tai taiteellisuuden tuotteiden asema osin poikkeaa niistä ”puhtaammiksi” miellettyistä teostyypeistä. Taustalla vaikuttavat näet käyttötarkoituksiin liittyvät näkökohdat ja luovuuden rajoitteet. Ks. Haarmann 2005, 87–89, 166–175.

⁵⁸ Haarmann 2005, 165. Tarkemmin mm. Alén-Savikko 2016.

⁵⁹ EUT Pelham ym., kohta 33: ks. myös EUT Scarlet Extended; EUT Netlog; EUT UPC Telekabel Wien.

⁶⁰ Rautiainen 2012, 2007. Oikeudesta osallistua kulttuurielämään ks. Rautiainen 2019.

tulkintaa tai rajoita perusoikeussuojaa.⁶¹ Taiteilijan ilmaisunvapaus saa joidenkin näkemysten mukaan erityistä suojaa perusoikeuksien yhteisvaikutuksen kautta, ja perusoikeuksin turvataan paitsi puuttumattomuutta taiteeseen, myös taidealan toimintaedellytyksiä.⁶² Tekijän määräsvallan rajoitukset nivoutuvat monella tapaa perusoikeuksiin – mutta niiden historia on yleensä nykyisenkaltaista perusoikeusnäkökulmaa vanhempi. Suomessa sitaattioikeuden taustalla on sananvapauskytkentöjä, ja se edistää oikeutta viestien vastaanottamiseen. Taiteen vapaus puolestaan linkittyy laajempaan sivistyksellisten oikeuksien kokonaisuuteen, jota myös tekijänoikeuslain säännökset tukevat.⁶³ Tekijänoikeusneuvoston näkemyksen mukaan myös kuvataiteessa tulee voida hyödyntää lainauksia ”ilmaisunvapauden ja luomisprosessin apuvälineenä”.⁶⁴ Kuinka tämä sitten toteutuu ottaen huomioon edellä käsitellyt tulkinnat nykyisestä sääntelystä? Voisiko tulkintoja venyttää perusoikeuksiin tukeutuen?

EU-tuomioistuin on käsitellyt sitaattisäännösten yhteydessä mahdollisuutta mennä perusoikeuksiin nojaten yli sen, miten EU-tasolla tekijän määräysvaltaa rajoitetaan. Mediaa koskevassa tapauksessa tuomioistuin totesi, ettei tiedonvälitys tai lehdistönvapaus osana sananvapautta voi perustella tekijänoikeussääntelyyn sisältymättömiä rajoituksia. Eri oikeuksien välinen punninta on tehtävä kokonaisvaltaisesti, mutta tukeutumalla tulkintaan, joka vastaa säännösten sanamuotoa ja on sopusoinnussa perusoikeuksien kanssa.⁶⁵ Taiteen vapaus osana sananvapautta lienee samassa asemassa. Linjaus antaa myös lisätukea näkemykselle, jonka mukaan yleinen joustava säännös tai (amerikkalaista vastaava) eurooppalainen reilun käytön säännös ei ole EU:n nykyisen tekijänoikeussääntelyn valossa mahdollinen.⁶⁶ Myös Suomessa perusoi-

⁶¹ Hoikka 2009. Ks. myös EIT Vereinigung Bildener Künstler vs. Itävalta, 68354/01, 25.4.2007.

⁶² Rautiainen 2012; 2007. Ks. myös Rautiainen 2019, 1018–1019; Hoikka 2014.

⁶³ Alén-Savikko 2016, 237; Jütte 2016, 11, 13–14; Rautiainen 2019, 2012, 2007; ks. myös Hallitus 2004, 141–143; Tekijänoikeuskomitea 1992, 92, 107; Perustuslakivaliokunta 2005, 2.

⁶⁴ TN 2012:3, 8–9.

⁶⁵ EUT Spiegel Online, kohdat 49 ja 59.

⁶⁶ Ks. myös Tapio 2013.

keuksien tasapaino katsotaan lyödyksi lukkoon tekijänoikeuslain säännöksissä, eikä tuomioistuim voi luoda uusia rajoituksia tulkinnallisesti edes perusoikeuksien nojalla.⁶⁷ Sen sijaan olemassaolevien, vahvasti perusoikeuskytkentäisten rajoitusten tulkinnassa taustalla olevat perusoikeudet (mm. sananvapaus) voivat vaikuttaa, kuten EU-tuomioistuimen parodiapoikkeusta koskeva tapaus osoittaa.⁶⁸

Oikeudellisesti asia näyttäytyy kuitenkin yleensä niin, että tekijänoikeus, etenkin siihen lukeutuva taloudellinen määräysvalta, mielletään oikeutetuksi rajoitukseksi sanan- ja taiteen vapaudelle.⁶⁹ Tavoitteena olevan tasapainon järkkymisestä ja sääntelyn kankeudesta on puhuttu jo pitkään.⁷⁰ Esimerkiksi Geiger on silti huomauttanut, että tekijänoikeuden ja perusoikeuksien kytkennät sekä uudet tulkinnat haastavat entistä enemmän lähtökohdan ahtaista poikkeuksista ja rajoituksista; säännöksiä tavallaan avataan yhä enemmän perusoikeuksien nojalla tai mennään jopa niiden tuolle puolen. Samalla korostuu tuomioistuinten rooli.⁷¹ Mylly puolestaan on puhunut perusoikeuksien strategisesta – joskin määrällisesti lisääntyneestä – käytöstä EU-tuomioistuimen aineettomia oikeuksia koskevassa käytännössä. Myllyn mukaan kysymys ei ole ollut radikaalista uudelleentarkastelusta, vaan perusoikeudet ovat olleet lähinnä valikoitu lisämauste ja oikeuskäytännön kautta tapahtuvan oikeudellisen yhdenmukaistamisen tuki.⁷² Näiden kahden näkemyksen välistä ristiriitaa voi yhtäältä selittää se, että Geigerin näkemyksissä voivat osin limittyä todellisuus ja toiveet, ja hänen analyysinsä ajoittuu aikaan ennen EU-tuomioistuimen viimeaikaisimpia linjauksia. Toisaalta Myllyn analyysi on jo muutaman vuoden takaa, ja siihen sisältyvät tapaukset vielä vanhempia.

⁶⁷ Hallitus 2004, 126; ks. myös Alén-Savikko 2016. Lisäksi mm. Helsingin hovioikeuden ratkaisut HelsHO 09/3056, 1157, 15.4.2011; HelsHO 2008:10, R 07/2622, 1427, 22.5.2008.

⁶⁸ Ks. EUT Deckmyn. Tarkemmin Alén-Savikko 2016; myös Jütte 2016, 19; European Copyright Society 2015, 132.

⁶⁹ Geiger 2018. Ks. myös EIT Ashby Donald ym. vs. Ranska, 36769/08, 10.1.2013; Fredrik Neij ja Peter Sunde Kolmisoppi (*The Pirate Bay*) vs. Ruotsi, 40397/12, 19.2.2013.

⁷⁰ Ks. mm. Pihlajarinne 2017; Tapio 2013, 40–42; Mylly 2004.

⁷¹ Vrt. mannereurooppalaisen tekijänoikeuslainsäädännön kankeus.

⁷² Mylly 2015; ks. mm. EUT Promusicae, EUT Bonnier Audio, EUT Scarlet, EUT Netlog, EUT Luksan ja EUT UPC Telekabel.

EU-tuomioistuimien on sittemmin käsitellyt juuri sitaattia ja taiteen vapautta.⁷³ Omaisuuden suojaan nojaavaa tekijänoikeutta on tuomioistuimien mukaan punnittava suhteessa muihin perusoikeuksiin, kuten taiteen vapautteen, joka sananvapauden osana ”mahdollistaa osallistumisen yleiseen kaikenlaisia kulttuurisia, poliittisia ja yhteiskunnallisia aiheita koskevaan tiedon- ja ajatustenvaihtoon”.⁷⁴ Samalla tekijän määräysvallan todettiin kattavan mitkä tahansa kopioinnin keinot ilman ehtoja.⁷⁵ Muutetussa ja tunnistamattomassa muodossa teoksen uudelleenkäyttö sen sijaan jäisi tämän määräysvallan ulottumattomiin. Näin tuomioistuin pyrki säilyttämään tasapainon tekijänoikeudenhaltijan ja (loppu)käyttäjien perusoikeuksien välillä.⁷⁶ Teoksen käyttö voisi siis olla laissa sallittua lainaamista, mikäli teos on tunnistettavissa ja mikäli sitaattisäännöksen reunaehdot täyttyvät. Sitaattisäännöksen tarkoituksena oleva vuorovaiikutuksen mahdollistaminen edellyttää tunnistettavuutta.⁷⁷

Linjaukset viittaavat siihen, että myös kuvataiteellisessa haltuunotossa on alistuttava sitaattioikeuden reunaehdoille. Vaihtoehtona on luoda kokonaan uusi itsenäinen teos, jossa hyödynnetty materiaali ei ole kopioituna.⁷⁸ Tätä tukee myös kuvataiteen alalle sijoittuva tekijänoikeusneuvoston lausunto, jossa arvioitiin tunnettua taideteosta muistuttavan lavasteen käyttöä teatteriesityksessä sekä taideteoksen kuvan käyttöä markkinointimateriaaliin. Neuvoston mukaan kysymys ei ollut sitaattioikeudella perusteltavasta käytöstä, sillä taideteoksesta ei kyetty erottamaan mitään yksittäisiä osia, jotka olisi kopioitu lavasteeseen. Kysymys ei siis ollut teoksen kappaleen valmistamisesta. Lavaste oli uusi teos, joka jäljitteli taideteoksen kokonaisvaikutelmaa.⁷⁹ Rajanveto uuden

⁷³ EUT Pelham ym. Tuomioistuin käsiteli tapauksessa merkityksellistä samplaystekniikkaa (*sampling*) musiikin alalla: tekniikkaa selitetään tuomiossa siten, että siinä ”käyttäjät ottaa useimmiten sähköisillä laitteilla näytteen äänitteestä ja käyttää sitä uuden teoksen luomiseen” (emt. kohta 38). Tekniikan katsottiin taiteellisen ilmaisun muotona kuuluvan taiteen vapauden alaan, ja säännöksiä oli tulkittava sen valossa (emt. kohdat 35, 72).

⁷⁴ Emt. kohta 34. Ks. myös TN 2012:5 eriävine mielipiteineen.

⁷⁵ Emt. kohta 39, 83–84.

⁷⁶ Emt. kohdat 37–38.

⁷⁷ Emt. kohdat 71–73.

⁷⁸ Vrt. parodiasta Alén-Savikko 2016. Ks. myös TN 2017:4.

⁷⁹ TN 2012:3, 7–9.

itsenäisen teoksen aikaansaamisen ja lupaa vaativan käytön välillä on epäselyä ja ratkaistava tapauskohtaisesti; ratkaisevaa on samuuselämys ja siten yksinoikeus kappaleen valmistamiseen.⁸⁰ Tällainen lähtökohta ei parhaiten palvele taiteellisen haltuunoton menetelmiä ja niiden hyödyntämistä (kuva)taiteen tekemisessä.

Esimerkiksi Geiger huomauttaa, että appropriatiota koskevat oikeusjutut sinänsä ovat harvinaisia sen yleisyyteen nähden; oikeusjuttuja ilmenee lähinnä silloin, kun haltuunottava teos menestyy sekä loukkaa tai kritisoi lähteenä olevaa teosta tai sen tekijää.⁸¹ Lainaamisen oikeudellistaminen ja tekijänoikeus vaikuttavat taiteen tekemisen taustalla pikemmin jotenkin muutoin kuin suoraan oikeuskäytännön kautta – vaikka kulu- ja maineriskit sinänsä ovat todellisia. Etenkin (oikeudellinen) epävarmuus on omiaan vahingoittamaan taidetta ja taiteen tekemistä muun muassa itsesensuurin muodossa.⁸² Osaksi taide toki toimii nimenomaan rajoja (tietoisesti) rikkoen. Epävarmuuden poistajana ei toimi amerikkalainen reilun käytön lähestymistapakaan. Avoimuudessaan se lähinnä lisää joustavuutta sekä mahdollistaa taiteen ja tekniikan kehitykseen vastaamisen.⁸³ Se voi antaa tilaa tuoreille tulkinnoille ja vapauttaa ennalta rajattujen käyttötilanteiden kahleilta, mutta se ei tarjoa varmuutta siitä, että jokin uusi käyttötilanne olisi sallittu.

Yhdysvalloissa College Art Association (CAA) on järjestö, joka pyrkii edistämään kuvataidetta ja ohjaamaan sen kehitystä kansallisella ja kansainvälisellä tasolla muun muassa julkaisutoiminnalla. Järjestön johtavissa elimissä on akateemisen maailman edustajia ja taiteen tekijöitä. Järjestöllä on sekä institutionaalisia että yksilöjäseniä. Rahoitusta järjestö saa etenkin jäsenmaksuista ja lahjoituksista.⁸⁴ Järjestö on toteuttanut haastattelu- ja kyselytutkimuksiin perustuvan kartoituksen visuaalisen taiteen käytännöistä ja asenteista tekijänoikeuteen ja reiluun käyttöön. Kartoitusta koskeva raportti puhuu karua kieltään: jopa

⁸⁰ Alén-Savikko 2016, 218–219. Ks. esim. TN 2012:3, TN 2005:16, TN 2002:13.

⁸¹ Geiger 2018, 5–6.

⁸² Emt., 5; Aufderheide ym. 2014.

⁸³ Aufderheide ym. 2014, Tapio 2013, 40, 50–51.

⁸⁴ Ks. College Art Association 2020a.

kolmasosa kuvataiteen ammattilaisista,⁸⁵ viidennes kuvataiteilijoista, on luopunut luovasta työstään tekijänoikeussyistä. Taiteen tekemisessä on vältelty etenkin kollaasia, populaarikulttuurin kritiikkiä ja muutoin kiinnostavia digitaalisia kokeiluja. Reilun käytön instituutioon ei uskalleta nojata esimerkiksi puutteellisen tekijänoikeustuntemuksen, tulkinnallisten epäselvyyksien tai riskien yliarvioinnin vuoksi. Lisäksi halutaan kunnioittaa toisten taiteilijoiden työtä ja oikeuksia sekä säilyttää hyvät suhteet alan toimijoihin. Tämä tarkoittaa luvan saamiseen nojaamista tai (epämieluisiin tai epätarkoituksenmukaisiin) vaihtoehtoisiin lähteisiin tai työskentelytapoihin turvautumista sekä jakelun ja näkyvyyden rajoittamista. Tarve lain nojalla tapahtuvaan käyttöön on monelle kuvataiteilijalle taiteellisten päämäärien toteuttamisen edellytys. Lisäksi se on tärkeää tulevien kuvataiteilijoiden ja kuvataiteen tulevaisuuden kannalta.⁸⁶ On olemassa tilanteita, joihin tekijänoikeudellinen määräysvaltaan kytkeytyvä lähtökohta ei ongelmitta sovellu. Kaipaamme selkeästi oikeuden ja taiteen välistä vuoropuhelua.

Kohti keskusteluyhteyttä?

Oikeuden ja taiteen välinen vuoropuhelu ei toteudu ilman tietoisia pyrkimyksiä. Näiden pyrkimysten toteuttamiseksi voidaan kääntyä perusoikeuksien ja instituutioiden puoleen. Sananvapaudessa voidaan erottaa erilaisia elementtejä taiteen vapaudesta ja tiedonsaannin oikeudesta, median- tai lehdistönvapauteen (joukkoviestinten vapautta ja moniarvoisuutta suojataan jopa erikseen EU-tasolla). Perusoikeuksien turvataan edellä todetuin tavoin paitsi puuttumattomuutta, myös toimintaedellytyksiä. Huovinen onkin hahmottanut lehdistönvapauden ja sananvapauden suhdetta institutionaalisuuden kautta. Hänen mukaansa kysymys on toimintaympäristön tuottamasta (sanan)vapaudesta ja oikeudellisten puitteiden vaikutuksista. Viime kädessä kysymys on ”menettelytavoista, tekniikasta ja edellytyksistä, joilla ihmisten *vuoro-*

⁸⁵ Raportissa visuaalisen taiteen ammattilaisiin lukeutuvat paitsi taitelijat, myös taidehistorioitsijat, tietentekijät, kustantajat ja museot ja galleriat. Aufderheide ym. 2014, 5, 12; ks. myös College Art Association 2020b.

⁸⁶ Aufderheide ym. 2014, 5–9.

vaikutus toteutuu”.⁸⁷ Rautiainen puolestaan on todennut taiteen vapaudella olevan ”kansalaisyhteiskunnan sisäiseen *vuorovaikutukseen* ja esteettisen kokemuksen tuottamaan sivistykseen tähtäävä tehtävä”.⁸⁸ Jo Kivimäki, kansallisen tekijänoikeuden klassikko 1960-luvulta, viittaa lainaamiseen ”mielipiteiden kehityksen (välttämättömänä edellytyksenä), jota ilman kulttuuriyhteiskunta ei voi tulla toimeen”.⁸⁹

Taidemaailmaa voisi kenties lähestyä samaan tapaan kuin viestinnän kenttää. Media-alalla sensuurista vapaan sananvapauden tuotantoa, viestintäalan toimintaedellyksiä ja vuorovaikutuksen reunaehtoja turvataan paitsi lakiin sisällytetyllä sääntelyllä (ja esim. Yleisradion julkisen palvelun tehtävillä),⁹⁰ myös tukeutumalla laajaan itsesääntelyyn. Taiteen kentällä vapauden ja toimintaedellytysten turvaaminen tarkoittaa paitsi materiaalisia myös immateriaalisia puitteita, ja viimeksi mainittuihin lukeutuu myös tekijänoikeus. Rautiainen mukaan taiteen vapaus tarkoittaa oikeutta siihen, ettei valtion taholta perusteetta aseteta oikeudellisia tai tosiasiallisia esteitä taiteen tekemiselle ja taidemaailman autonomialle tai ohjailla taidetta sisällöllisesti (mm. sensuuri). Taiteen edistämisen ulottuvuus puolestaan viittaa rahoitukseen sekä suojaan toisten ihmisten taholta tulevia oikeudenloukkauksia vastaan (mm. tekijänoikeus).⁹¹ Rautiainen päätyy myös toteamaan, että kenties taiteen vapauden perusoikeuden käyttöä täsmentävä laki olisi hyödyllinen – samalla tavoin kuin sananvapauden käyttöä joukkoviestinnässä koskeva laki (460/2003).⁹² Hän päätyy kuitenkin siihen, että tällainen laintasoinen sääntely ei ole sitä, mitä taidemaailma lopulta kaipaava.⁹³ Voisimmeko ”taidelain” sijaan pohtia sitä, millainen sija itsesääntelyllä on tai tulisi olla taiteen ja tekijänoikeuden kentällä?

⁸⁷ Huovinen 2008, 1247; korostus lisätty. Ks. kuitenkin kritiikki Hoikka 2008. Myös Oster 2015, Barendt 2015.

⁸⁸ Rautiainen 2007, 126.

⁸⁹ Kivimäki 1966, 84.

⁹⁰ Laki Yleisradio Oy:stä (1380/1993) 7 §.

⁹¹ Rautiainen 2007, 65–66; ks. kuitenkin Rautiainen 2019, 1014–1016.

⁹² Rautiainen 2007, 126.

⁹³ Emt. 126–127. Oikeudesta osallistua kulttuurielämään ja sitä konkretisoivasta lainsäädännöstä ks. Rautiainen 2019, 1019–1022.

Tekijänoikeuteen ja sen rajoituksiin liittyvää epävarmuuden ongelmaa voidaan myös pyrkiä ratkomaan toimijoiden itsensä kesken ja rajoittamalla muualta tulevia pidäkkeitä. Kuvataiteen kentällä on esimerkiksi mahdollista auttaa taiteilijoita ymmärtämään asemansa ja oikeutensa olemassa olevan kuvaston käyttäjinä; amerikkalaisessa perinteessä onkin pyritty kodifioimaan reilun käytön yhteisiä pelisääntöjä.⁹⁴ Institutionaalinen näkökulma onkin tuotu esiin tekijänoikeuden alalla: yhdysvaltalaisen reilun käytön merkityssisältöä on haluttu täsmentää ja puhua tekijänoikeuden rajoittamisesta tilanteissa, joissa jokin toiminta on osa vakiintunutta yhteiskunnallista käytäntöä (*social practice*).⁹⁵ Reilun käytön lähestyminen parhaiden käytänteiden kautta on osa institutionaalista näkökulmaa. Kysymys on instituution tuottamasta luovuudesta ja tiedosta, ja instituutio itsessään on tärkeä tekijänoikeudellinen toimija yksittäisten tekijöiden ohella.⁹⁶

Yhdysvalloissa College Art Association on vuonna 2015 julkaissut visuaalisen taiteen koodiston parhaista reilun käytön käytänteistä. Koodisto pohjaa alan ammattilaisten yhteisymmärrykseen, ja se on luotu taideyhteisön tarpeisiin. Tarkoituksena on vähentää epävarmuutta sekä oikeudenhaltijoiden että käyttäjien keskuudessa ja siten edistää kuvataidetta ja kuvataiteen tekemistä. Samalla voidaan rakentaa siltaa oikeudellisiin tulkintoihin selkiyttämällä alan omia (amatillisia) tulkintoja ja tapoja.⁹⁷ Koodisto sisältää kuvataiteen tekemisen osana laajempaa asiayhteyttä. Koodiston ohjeet eivät sinällään ole siirrettävissä mannereurooppalaisen tai EU:n tekijänoikeuden raamittamaan toimintaympäristöön. Niistä voi silti poimia periaatteellisia ohjenuoria: Lainaamista tulee koodiston mukaan välttää, mikäli sillä ei tuoteta uudenlaisia taiteellisia merkityksiä. Lisäksi muistutetaan kuitenkin, ettei pelkkä median vaihto välttämättä riitä. Taiteelliset päämäärät tulee koodiston mukaan voida perustella, eikä omittujen osien tule väittää olevan peräisin haltuunotajalta, ellei se ole tarpeen uuden teoksen merkitykselle. Lisäksi lähteet tulee merkitä, ellei niiden poisjättämiselle ole esteettistä perustaa.⁹⁸

⁹⁴ Aufderheide ym. 2014, 9.

⁹⁵ Tapio 2013, 51; Madison 2010.

⁹⁶ Madison 2010, 360–362.

⁹⁷ College Art Association 2015, 5.

⁹⁸ Emt. 11.

Tällaiset linjaukset jättävät silti paljon harkinnan varaan, ja College Art Association tarjoaa sivustollaan muutaman käytännön esimerkin, jonka avulla omaa harkintakykyään voi harjoittaa. Taiteen tekemisen reiluja käytäntöjä havainnollistaa esimerkki taiteilijasta, joka valmistelee installaatiota. Teokseen sisältyy muun muassa näyttö, jossa esiintyy ajankoh- taisten uutislähteiden verkkosivustoja eri puolilta maailmaa. Alla vili- sevät edellisviikon uutisotsikot. Pohdittavaksi jää, tarvitaanko tällaiseen materiaalin käyttöön lupa? Koodiston tuella taiteilija voi todeta tekijän- oikeuden suojaaman materiaalin käytön sallituksi uusien taideteosten osana millä tahansa välineillä, mutta muutamin rajoituksin. Hänen tulee voida perustella suojatun materiaalin käyttö ja välttää vaikutelmaa siitä, että olisi lainatun materiaalin tekijä.⁹⁹ Toisena esimerkkinä voisi toimia jo mainittu Levine: hänen signeeraamiensa valokuvien käytön perustelut nojaavat edellä todetuin tavoin kuvaston uudelleen käsitteellistämiseen. Niissä juuri omaperäisyyden haltuunotolla on ratkaiseva merkitys – ja tätä tekijänoikeuden on vaikea sulattaa. Suomessa kumpikaan tapaus ei ratkeaisi joustavasti tulkittavan reilun käytön kautta, vaan tulkitsemalla laissa erikseen mainittuja rajoitussäännöksiä (kuten sitaattisäännöstä) tai vapaan muuttamisen tilannetta.

Itsesääntely ei toimi oikeudellisessa tyhjiössä, vaan siihen kohdistuu monia vaateita tekijänoikeuden suunnalta. Sekä kansainvälisellä että EU-tasolla on löyty lukkoon perustavanlaatuisia käsitteitä ja lainsäädännöllisiä ratkaisuja. Pihlajarinne huomauttaa etenkin kappaleen val- mistamisen käsitteestä ja sen uudistamiseen liittyvistä hankaluuksista. Arvioinnin perustana tulisi hänen mukaansa olla teknisen kopioinnin sijaan oikeudenhaltijalle aiheutuva haitta tai jonkin luovan alan hyvät käytännöt. Kansainvälisellä ja EU-tasolla tarvittavat sääntelymuutokset ovat kuitenkin lähestulkoon mahdottomia aikaansaada, ja kysymys olisi syvälle menevästä puuttumisesta tekijänoikeusperinteeseen.¹⁰⁰ Pihlaja- rinne toteaaakin, että uudenlainen tapa arvioida kappaleen valmistusta voisi rajoittaa digitaaliseen ympäristöön, jolloin perinteistä tapaa ei tar- vitsisi kokonaan hylätä. Tällöin tekijänoikeus olisi nykyistä joustavampi tekniikan ja yhteiskunnan muutoksille, ja arvioinnissa voitaisiin huomi-

⁹⁹ Ks. College Art Association 2020c.

¹⁰⁰ Pihlajarinne 2017, 970, 972.

oida aidosti paitsi perusoikeuksien tasapaino myös esimerkiksi jonkin erityisen alan oikeudet tarpeet sen reilujen käytäntöjen puitteissa.¹⁰¹ Tekijänoikeudelliseen arviointiin sisältyisi uusien joustavien käsitteiden myötä uutta tulkinnanvaraa,¹⁰² mutta itsesääntelykoodisto voisi osaltaan vähentää epävarmuutta.

Itsesääntelyyn kytkeytyy kuitenkin myös (yksityistä) vallankäyttöä ja arvovalintoja: kysymys on yhtä lailla kuin oikeuden alueella siitä, millaista ja kenen luovuutta lopulta halutaan edistää.¹⁰³ Madison kiteyttääkin institutionaalisen näkökulman vaarat ja haasteet osuvasti samuuden tuottamiseen sekä ennustettavuuden, dynaamisuuden ja tapauskohtaisen reiluuden yhteensovittamiseen:

” Institutional perspectives risk reproducing sameness; fair use (like free speech, often) can and should be about difference. Generally, as with institutional perspectives everywhere, the challenge is to align commercial and cultural interests in comprehensibility, stability, consistency, and predictability with interests in evolution, adaptation, dynamism, novelty, and individual fairness.¹⁰⁴

Pääsisimmekö kuvataiteellista haltuunottoa leimaavan epävarmuuden lieventämisessä eteenpäin, jos raivaisimme tilaa (kuva)taiteen itsesääntelylle? Samalla voisimme pyrkiä välttämään rinnakkaisen (eli oikeuden) tulkintayhteisön aiheuttamat yllätykset ja itsesääntelyn alueelle ulottuvat väliintulot. Nykytilanteessa perusoikeudet, kuten taiteen vapaus, voivat vaikuttaa tekijänoikeussäännösten tulkintaan, vaikka niiden avulla ei voi luoda uusia rajoituksia. Ne voisivat raivata reiluuden tiloja mahdollistamalla esteettiset perustelut sekä itsesääntelyyn pohjaavat normit. Sitaattioikeuden osatekijänä ”hyvä tapa” onkin jo kytkeyty ”alan käytäntöihin” ja tarjoaa oven vuoropuhelulle. Kuitenkin myös sitaattisäännöksen muut osatekijät ja vakiintuneet tulkintatavat (mm. vetoamisfunktio) olisi avattava keskustelulle kuvataiteen kanssa.

¹⁰¹ Emt. 972–973.

¹⁰² Emt.

¹⁰³ Madison 2010, 360–361, 365–366; Karo, Lavapuro & Mylly 2007, 23.

¹⁰⁴ Madison 2010, 364.

Kirjallisuus

- ALÉN-SAVIKKO, ANETTE** (2016). Vakavasti otettava va(iva). Teoksessa Päivi Korpisaari (toim.): *Oikeus, tieto ja viesti*. Viestintäoikeuden vuosikirja 2015. Helsinki: Forum Turis, 196–259.
- AUFDERHEIDE, PATRICIA, PETER JASZI, BRYAN BELLO, TIJANA MILOSEVIC** (2014). Copyright, Permissions, and Fair Use in the Visual Arts Communities: An Issues Report. New York: College Art Association. <https://www.collegeart.org/pdf/FairUseIssuesReport.pdf>. Katsottu 23.12.2019.
- BARENDT, ERIC** (2015). Media Freedom as a Fundamental Right. *Journal of Media Law* 7:2, 307–311.
- COLLEGE ART ASSOCIATION** (2015). Code of Best Practices in Fair Use for the Visual Arts. Funded by the Andrew W. Mellon Foundation Additional support provided by the Samuel H. Kress Foundation. <https://www.collegeart.org/programs/caa-fair-use/best-practices>. Katsottu 31.12.2019.
- COLLEGE ART ASSOCIATION** (2020a). CAA – About. <https://www.collegeart.org/about>. Katsottu 28.4.2020.
- COLLEGE ART ASSOCIATION** (2020b). CAA – About – Mission, Vision, and Values Statements. <https://www.collegeart.org/about/mission>. Katsottu 13.1.2020.
- COLLEGE ART ASSOCIATION** (2020c). CAA – Programs – Fair Use – You be the judge. <https://www.collegeart.org/programs/caa-fair-use/you-be-the-judge>. Katsottu 28.4.2020.
- EKHOLM, RIKARD** (2012). *Identical, But Still Different: On Artistic Appropriation in Visual Art*. Uppsala: Uppsala universitet.
- EUROPEAN COPYRIGHT SOCIETY** (2015). Limitations and Exceptions as Key Elements of the Legal Framework for Copyright in the European Union: Opinion on the Judgment of the CJEU in Case C 201/13 Deckmyn. *European Intellectual Property Review* 37:3, 129–133.
- GEIGER, CHRISTOPHE** (2018). *“Fair Use” through Fundamental Rights in Europe, When Freedom of Artistic Expression allows Creative Appropriations and Opens up Statutory Copyright Limitations*. Center for International Intellectual Property Studies Research Paper No. 2018-09.
- HAARMANN, PIRKKO-LIISA** (2005). *Tekijänoikeus ja lähioikeudet*. Helsinki: Talentum.
- HAARMANN, PIRKKO-LIISA** (2014). *Immateriaalioikeus*. Helsinki: Talentum.
- HARENKO, KRISTIINA, VALTTERI NIIRANEN & PEKKA TARKELA** (2014). *Tekijänoikeus – kommentaari ja käsikirja*. Helsinki: Talentum.
- HARRISON, NATE** (2018). Authoring Contradictions: Modern Appropriation Art and Postmodern Copyright Law in *Cariou v. Prince*. Teoksessa Daniel McClean (toim.): Artist, Authorship & Legacy. A Reader. London: Ridinghouse, 83–96.
- HIETANEN, HERKKO** (2009). Pelleily sallittu? – Parodia tekijänoikeuden rajoituksena. *Defensor Legis* 1/2009, 148–155.

- HOIKKA, MIKKO** (2008). Tiedotusvälineet ja sananvapaussuojan kohde. *Lakimies* 7-8/2008, 1242–1246.
- HOIKKA, MIKKO** (2009). *Sananvapaus Euroopan unionissa*. Helsinki: Suomalainen lakimiesyhdistys.
- HOIKKA, MIKKO** (2014). Perusoikeuksien välisistä suhteista viestintäoikeudessa. Teoksessa Päivi Tiilikka (toim.): *Sananvapaus puntarissa: viestintäoikeuden vuosikirja 2013*. Helsingin yliopisto, 10–15.
- HUOVINEN, SAKARI** (2008). Vastaus Mikko Hoikan kirjoitukseen Tiedotusvälineet ja sananvapaussuojan kohde. *Lakimies* 7–8/2008, 1247–1248.
- JÜTTE, BERND JUSTIN** (2016). The Beginning of a (Happy) Relationship: Copyright and Freedom of Expression in Europe. *European Intellectual Property Review* 38:1, 11–22.
- KARO, MARKO, JUHA LAVAPURO & TUOMAS MYLLY** (2007). Johdanto: Tekemisen vapaus. Teoksessa Marko Karo, Tuomas Mylly & Juha Lavapuro (toim.): *Tekemisen vapaus luovuuden ehdot ja tekijänoikeus*. Helsinki: Gaudeamus, 9–27.
- KIVIMÄKI, TOIVO M.** (1966). *Uudet tekijänoikeus- ja valokuvauslait*. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja, B-sarja, N:o 129. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- KUSPIT, DONALD** (2011). Some Thoughts About the Significance of Postmodern Appropriation Art. Teoksessa Richard Brilliant & Dale Kinney (toim.): *Reuse value: Spolia and Appropriation in Art and Architecture from Constantine to Sherrie Levine*, 217–229.
- MADISON, MICHAEL J.** (2010). Some Optimism About Fair Use and Copyright Law. *Journal of the Copyright Society of the U.S.A.* 57:3, 351–370.
- MYLLY, TUOMAS** (2004). Tekijänoikeuden ideologiat ja myytit. *Lakimies* 2/2004, 228–254.
- MYLLY, TUOMAS** (2015). The Constitutionalization of the European Legal Order: Impact of Human Rights on Intellectual Property in the EU. Teoksessa Christophe Geiger (toim.) *Research Handbook on Human Rights and Intellectual Property*. Cheltenham, UK: Edward Elgar, 103–131.
- OSTER, JAN** (2015). *Media Freedom as a Fundamental Right*. Cambridge: Cambridge University Press, 228–254.
- PIHLAJARINNE, TAINA** (2017). Should we Bury the Concept of Reproduction – Towards Principle-Based Assessment in Copyright Law? *International Review of Intellectual Property and Competition Law* 48(8), 953–976.
- RAUTIAINEN, PAULI** (2007). Taiteen vapaus perusoikeutena. Taiteen keskuustoimikunta <https://www.taike.fi/documents/10921/1094274/Rautiainen+33+97.pdf/d7dc227e-6028-4d0783a3-035d2fe3e1a1>. Katsottu 13.1.2020.

- RAUTIAINEN, PAULI** (2012). Kuvataiteilija oikeudellinen asema. Tampereen yliopisto. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/66925/978-951-44-8891-7.pdf?sequence=1>. Katsottu 13.1.2020.
- RAUTIAINEN, PAULI** (2019). Oikeus osallistua kulttuurielämään ja sen toteutuminen 2010-luvun Suomessa. *Lakimies* 7–8/2019, 1010–1039.
- SUOMEN TAITEILLIJASEURA** (2014). Mitä kuvataide on? <https://artists.fi/kuvataide/mita-kuvataide-on/>. Katsottu 23.12.2019.
- TAPIO, VELI-MARKUS** (2013). Fair use ja kolmivaihetesti joustavamman tekijänoikeudellisen sääntelyn mahdollistajina. *Lakimies* 1/2013, 35–54.

Oikeuskäytäntö ja lausunnot

- EIT, EUROOPAN IHMISOIKEUSTUOMIOISTUIN**, Ashby Donald ym. vs. Ranska, 36769/08, 10.1.2013.
- EIT, EUROOPAN IHMISOIKEUSTUOMIOISTUIN**, Fredrik Neij ja Peter Sunde Kolmisoppi (*The Pirate Bay*) vs. Ruotsi, 40397/12, 19.2.2013.
- EIT, EUROOPAN IHMISOIKEUSTUOMIOISTUIN**, Vereinigung Bildener Künstler vs. Itävalta, 68354/01, 25.4.2007.
- EUT, EU-TUOMIOISTUIN**, Cofemel (C-683/17), ECLI:EU:C:2019:721, 12.9.2019.
- EUT, EU-TUOMIOISTUIN**, Spiegel Online (C-516/17), ECLI:EU:C:2019:625, 29.7.2019.
- EUT, EU-TUOMIOISTUIN**, Pelham ym. (C-476/17), ECLI:EU:C:2019:624, 29.7.2019.
- EUT, EU-TUOMIOISTUIN**, Levola (C-310/17), ECLI:EU:C:2018:899, 13.11.2018.
- EUT, EU-TUOMIOISTUIN**, Deckmyn (C-201/13), ECLI:EU:C:2014:2132, 3.9.2014.
- EUT, EU-TUOMIOISTUIN**, UPC Telekabel (C-314/12), ECLI:EU:C:2014:192, 27.3.2014.
- EUT, EU-TUOMIOISTUIN**, Bonnier Audio (C-461/10), ECLI:EU:C:2011:753, 19.4.2012.
- EUT, EU-TUOMIOISTUIN**, Netlog (C-360/10), ECLI:EU:C:2012:85, 16.2.2012.
- EUT, EU-TUOMIOISTUIN**, Luksan (C-277/10), EU:C:2012:65, 9.2.2012.
- EUT, EU-TUOMIOISTUIN**, Painer (C-145/10), ECLI:EU:C:2011:798, 1.12.2011.
- EUT, EU-TUOMIOISTUIN**, Scarlet (C-70/10), ECLI:EU:C:2011:771, 24.11.2011.
- EUT, EU-TUOMIOISTUIN**, Infopaq (C-5/08), ECLI:EU:C:2009:465, 16.7.2009.
- EUT, EU-TUOMIOISTUIN**, Promusicae (C-275/06), ECLI:EU:C:2008:54, 29.1.2008.
- KKO, KORKEIN OIKEUS**, 1983 II 1
- KKO, KORKEIN OIKEUS**, 1971 II 44
- HELSHO, HELSINGIN HOVIOIKEUS**, 09/3056, 1157, 15.4.2011
- HELSHO, HELSINGIN HOVIOIKEUS**, 2008:10, R 07/2622, 1427, 22.5.2008

TN, TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTO, 2017:4
TN, TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTO, 2016:16
TN, TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTO, 2016:11
TN, TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTO, 2015:13
TN, TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTO, 2012:5
TN, TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTO, 2012:3
TN, TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTO, 2011:13
TN, TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTO, 2010:3
TN, TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTO, 2007:12
TN, TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTO, 2007:6
TN, TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTO, 2005:16
TN, TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTO, 2002:16
TN, TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTO, 2002:13
TN, TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTO, 2002:11
TN, TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTO, 1997:3
TN, TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTO, 1997:2
TN, TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTO, 1996:13
TN, TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTO, 1995:14
TN, TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTO, 1993:21
TN, TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTO, 1993:20
TN, TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTO, 1993:18
TN, TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTO, 1993:17
TN, TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTO, 1992:16
TN, TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTO, 1992:5
TN, TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTO, 1992:4
TN, TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTO, 1991:16
TN, TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTO, 1991:13
TN, TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTO, 1991:8
TN, TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTO, 1990:11
TN, TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTO, 1989:15
TN, TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTO, 1988:9
TN, TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTO, 1987:17

- EU, EUROOPAN UNIONI (2019).** Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi annettu 17 päivänä huhtikuuta 2019, tekijänoikeudesta ja lähioikeuksista digitaalisilla sisämarkkinoilla ja direktiivien 96/9/EY ja 2001/29/EY muuttamisesta.
- EU, EUROOPAN UNIONI (2012).** Euroopan unionin perusoikeuskirja. OJ C 326, 26.10.2012, 391–407.
- EU, EUROOPAN UNIONI (2001).** Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2001/29/EY, annettu 22 päivänä toukokuuta 2001, tekijänoikeuden ja lähioikeuksien tiettyjen piirteiden yhdenmukaistamisesta tietoyhteiskunnassa.
- EU-KOMISSIO (1997).** Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi tekijänoikeuden ja lähioikeuksien tiettyjen piirteiden yhdenmukaistamisesta tietoyhteiskunnassa. KOM (97) 628 lopull. Bryssel, 10.12.1997.
- HALLITUS (2004).** Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi tekijänoikeuslain ja rikoslain 49 luvun muuttamisesta, HE 28/2004 vp.
- PERUSTUSLAKIVALIOKUNTA (2005).** Perustuslakivaliokunnan lausunto: Hallituksen esitys laeiksi tekijänoikeuslain ja rikoslain 49 luvun muuttamisesta, PeVL 7/2005 vp.
- KOMITEA (1953).** Komitean mietintö. Ehdotus Laiksi tekijänoikeudesta kirjallisiin ja taiteellisiin teoksiin, KM 1953:5.
- TEKIJÄNOIKEUSKOMITEA (1992).** Tekijänoikeuskomitean VII mietintö, KM 1992:4.
- TEKIJÄNOIKEUSLAKI (404/1961)**
- LAKI YLEISRADIO Oy:stä (1380/1993)**
- LAKI SANANVAPAUDEN** käyttämisestä joukkoviestinnässä; sananvapauslaki (460/2003)